

JÄRFÄLLA

Mer tid för undervisning

Hur kan lärare avlastas?

Barn- och ungdomsförvaltningen

Rapportnr: Dnr Bun 2018/49

Februari 2018

Innehåll

SAMMANFATTNING	2
1. INLEDNING	3
1.1. Bakgrund om uppdraget	3
1.2. Metod.....	3
2. NATIONELLA RAPPORTER	4
2.1. Andra yrkeskategorier i skolan.....	4
3. DISKUSSION OM MÖJLIGA ÅTGÄRDER	5
3.1. PRIO	5
3.2. Reflektioner om avlastning på Lundskolan och Viksjöskolan.....	5
3.2.1. Ökad lärartäthet	6
3.2.2. Skolorganisation.....	6
3.2.3. Fler elevassistenter	6
3.2.4. Socialpedagoger och mentorskap.....	7
3.2.5. Kringpersonal och lärarassistenter	7
3.3. Synpunkter från fackliga representanter.....	8
3.3.1. Lärarförbundets undersökning	8
3.4. Åtgärder i andra kommuner	9
3.4.1. Fagersta kommun	9
3.4.2. Malmö stad	9
3.4.3. Håbo kommun	9
4. ANALYS.....	10
4.1. Flerlärarsystem	10
4.2. Socialpedagoger och lärarassistenter.....	10
4.3. Avlastning genom att förebygga konflikter.....	11
4.4. Finansiering	11
5. SLUTSATSER OCH FÖRSLAG	13
6. LITTERATUR- OCH KÄLLFÖRTECKNING.....	14

SAMMANFATTNING

I denna utredning har fokus legat på hur lärare kan få mer tid till undervisning för att på så vis möjliggöra för högre måluppfyllelse. Utredningen har belyst området ur flera olika perspektiv. Bland annat har nationella rapporter på området studerats, fackliga representanter har vidtalats och ett urval av andra kommuner har studerats.

I utredningens underlag finns även två av kommunens skolor representerade. Dessa efterlyser framförallt en ökad lärartäthet för att en märkbar avlastning ska uppnås. Så kallade två-lärarsystem eller tre-lärarsystem, där flera lärare jobbar i team runt en eller två klasser, beskrivs vara en gynnsam organisation för lärarnas arbetssituation och som en följd för undervisningens kvalitet och måluppfyllelse.

I utredningen framkommer också att det finns möjliga sätt att avlasta lärare genom andra yrkeskategorier. Det finns en rad administrativa uppgifter och andra kringuppgifter som så kallade lärarassistenter skulle kunna utföra. Socialpedagoger skulle i sin tur kunna bidra till studiero och konflikthantering. Det uttrycks även en efterfrågan på fler elevassistenter som med rätt kompetens kan stödja elever i behov av särskilt stöd och på så vis avlasta lärare.

Gällande övrig kringpersonal finns inte en särskild kompetens som efterfrågas. Det är snarare den personliga lämpligheten som betonas som viktig. Syftet med kringpersonal beskrivs vara att öka vuxennärvaron till exempel under raster, vilket kan skapa bättre förutsättningar för ordning och studiero, för ett sunt arbetsklimat och för inkludering.

Det är dock viktigt att betona att det finns en variation av behov bland skolorna i Järfälla och att det därför finns en rad åtgärder som kan lämpa sig i syfte att avlasta lärare. Vilken kompetens eller funktion som behövs bör avgöras av de individuella förutsättningarna på respektive skola. I vissa fall kan en socialpedagog behövas, i andra fall en lärarassistent och i ett tredje fall fler elevassistenter.

Även om det är riktigt att skolornas individuella behov bör ange riktningen för vilka åtgärder som behövs för att skapa avlastning för lärare, kan inte skolorna åläggas uppgiften utan att en diskussion om finansiering förs. För om en reell avlastning ska uppnås i syfte att höja måluppfyllelsen krävs personalförstärkningar. Barn- och ungdomsförvaltningen anser att det är viktigt att uppnå avlastning för lärare utifrån perspektiven om måluppfyllelse och personalförsörjning. Därför föreslår förvaltningen att målsättningen om personalförstärkningar i skolan tas i beaktande i det kommande budgetarbetet.

1. INLEDNING

Denna utredning fokuserar på hur avlastning på lärare kan uppnås. Frågeställningar som berörs är om det finns uppgifter som kan överlåtas från läraren till en annan funktion på skolan samt vilken kompetens som i så fall behövs?

1.1. Bakgrund om uppdraget

Barn- och ungdomsnämnden har gett barn- och ungdomsförvaltningen i uppdrag att undersöka i vilken mån införandet av yrkeskategorierna socialpedagog och lärarassistent kan bidra till högre måluppfyllelse i Järfällas grundskolor. Tanken är att dessa yrkeskategorier potentiellt kan frigöra tid för lärarna att ägna sig åt undervisning genom att främja studiero och en god arbetsmiljö. På så vis finns förhoppning om att skapa bättre förutsättningar för måluppfyllelse.

Kommunfullmäktige har också gett förvaltningen i uppdrag att ” i samråd med de fackliga organisationerna i skolan ta fram förslag på hur Järfällas lärare ska kunna ägna mer tid åt att möta varje elev och mindre åt administration och andra kringuppgifter”.

Eftersom uppdragen är sammankopplade då de båda ytterst handlar om att skapa förutsättningar för lärare att undervisa, redovisar barn- och ungdomsförvaltningen båda uppdragen i denna utredning.

1.2. Metod

För att ge en informativ analys av vilka åtgärder som skulle kunna vara relevanta att införa för att avlasta lärare samt för att svara mot de uppdrag förvaltningen har fått enligt ovan, har följande datainsamling gjorts inom ramen för utredningen:

- Nationella rapporter på området har studerats
- Fackliga representanter har vidtalats
- Representanter från Lundskolan och Viksjöskolan har delgett sina synpunkter
- Ett urval av andra kommuner har studerats för att undersöka hur de tagit sig an frågan

2. NATIONELLA RAPPORTER

Skolkommisionen konstaterar i sitt slutbetänkande från april 2017 att svenska lärare ägnar mindre tid åt undervisning och mer tid på administration och andra kringuppgifter jämfört med lärare i många andra länder. För att komma tillrätta med detta och ge lärarna tid att fokusera på undervisning understryker kommissionen vikten av att minska kringarbetet för lärarna.¹

År 2013 deltog Sverige för första gången i TALIS (The Teaching and Learning International Survey). Studien är organiserad av OECD och undersöker bland annat lärares upplevelser av de undervisningsmiljöer de arbetar i. I studien visas att svenska lärare använder 10 procent av sin tid till allmän administration, medan det genomsnittliga för samtliga deltagande länder är 6 procent. Svenska lärare uppges vidare använda en mindre andel tid till undervisning jämfört med det genomsnittliga, det vill säga 40 procent jämfört med 42 procent.²

Skolverkets lärartidsstudie från 2013 bygger på drygt 3 600 lärares tidsdagböcker. Studien visar att lärare lägger cirka 13 procent av sin arbetstid på administrativt och praktiskt kringarbetet. Åtta av tio grundskollärare anger i studien att de lägger för mycket tid på administration och dokumentation. Av studien framgår också att planering av undervisning är det som flest lärare anser att de använder för lite tid till.³

Skolverket gjorde en fördjupad studie 2015 för att ta reda på varför lärarnas tidsanvändning ser ut som den gör. I denna studie framhålls samarbetet mellan lärare som en viktig del i förutsättningarna för en god tidsanvändning, till exempel genom samplanering. Därför understryker Skolverket vikten av kollegial samverkan och att rektorerna, men även staten och huvudmännen, bör skapa bättre förutsättningar för samverkan. Enligt studien tycks det också vara betydelsefullt att lärare upplever att omgivningen visar tilltro till deras professionalism. Detta för att begränsa eventuell extra tid som lärare ägnar åt bedömning och dokumentation för att ”ha ryggen fri”, det vill säga tid utöver vad som egentligen behövs för att gynna elevers utveckling.⁴

2.1. Andra yrkeskategorier i skolan

Skolkommisionen menar bland annat att andra yrkeskategorier i skolan kan avlasta lärarna vad gäller vissa administrativa uppgifter och elevhälsofrågor. Det beskrivs bland annat vara angeläget att det finns en fungerande elevhälsa med kuratorer och psykologer, och att det finns skolbibliotekarier och lärarassistenter.

Skolkommisionen menar också att det är viktigt att huvudmännen är restriktiva med att belasta rektorer och lärare med egna mål, anvisningar och redovisningskrav vid sidan av de som anges i nationella styrdokument. Också anges att digitaliserade lösningar bör eftersträvas för en effektivare administration med syfte att minska lärares administrativa arbete.⁵

¹ Samling för skolan - Nationell strategi för kunskap och likvärdighet: slutbetänkande, sid. 208-209

² Samling för skolan - Nationell strategi för kunskap och likvärdighet: slutbetänkande, sid. 204-205

³ Lärares yrkesvardag: en nationell kartläggning av grundskollärares tidsanvändning, sid 6,8, 25

⁴ Grundskollärares tidsanvändning, sid 7-12

⁵ Samling för skolan - Nationell strategi för kunskap och likvärdighet: slutbetänkande, sid. 210-211

3. DISKUSSION OM MÖJLIGA ÅTGÄRDER

3.1. PRIO

Barn- och ungdomsförvaltningen har tidigare uppmärksammat behovet av att avlasta lärare i bland annat Långsiktig plan för personalförsörjning år 2013⁶. Som en åtgärd för att skapa avlastning gick två av kommunens skolor med i projektet PRIO⁷ år 2015. PRIO är ett etablerat projekt som ett flertal kommuner tar eller har tagit del av. Projektet leds av Sveriges kommuner och landsting (SKL) och syftar till skolutveckling. Projektet innebär att skolans interna processer och arbetssätt kartläggs i syfte att hitta lämpliga åtgärder för att effektivisera verksamheten. Detta sker genom översyn av organisationsstruktur, resursfördelning och rationalisering av tidskrävande aktiviteter.

En av skolorna som deltog i PRIO var Lundskolan⁸. Efter att verksamheten på Lundskolan hade kartlagts identifierades bland annat följande utvecklingsområden och frågeställningar som möjliga områden inom vilka avlastning kunde uppnås:

- Samplanering och kollegialt lärande
  - Vad krävs för att gemensam planering ska kunna genomföras lärare emellan?
  - Hur kan lärare visa upp sina bästa lektioner för varandra för kollegialt lärande?
- Samplanering mellan fritidshem och skola
  - Vad krävs för att gemensam planering mellan fritidshem och skola ska kunna genomföras?
  - Hur kan skolan utveckla den gemensamma planeringen för att höja kvaliteten på undervisningen och minska arbetsbelastningen?
- Organisation
  - Hur bör skolans team organiseras för att möjliggöra samplanering, gemensamma uppföljningar av elevresultat, underlätta övergångar mellan årskurser och skapa mer kontinuitet för eleverna?

När PRIO-projektet avslutades uttrycktes mycket positiva uppfattningar om projektet. Huruvida PRIO resulterade i bestående effekter på lärares arbetsbörda är oklart, men en viss bestående effekt är synlig i verksamheten. Exempelvis har Lundskolans sätt att organisera sin verksamhet, påverkats av de kunskaper som PRIO-projektet genererade.

3.2. Reflektioner om avlastning på Lundskolan och Viksjöskolan

Eftersom rektorn på Lundskolan är densamma idag som vid tiden för PRIO-projektet, är Lundskolans erfarenheter och reflektioner särskilt intressanta att ta del av när det gäller möjliga åtgärder för att avlasta lärare. Med anledning av detta har Lundskolans skolledning samt ett antal lärare på Lundskolan intervjuats om hur de anser att avlastning för lärare kan skapas.

⁶ Långsiktig plan för personalförsörjning, Dnr Bun 2013/262, sid. 3

⁷ PRIO står för Planering, Resultat, Initiativ och Organisation

⁸ Den andra skolan var Källtorpskolan. Källtorpskolans skolledning är idag en annan än vid tiden för PRIO, vilken är anledningen att Källtorpskolan inte valts ut i denna utrednings datainsamling.

Två lärare, två biträdande rektorer och rektor på Viksjöskolan har delgett sina synpunkter om hur avlastning för lärare kan skapas. Viksjöskolan är intressant i sammanhanget för det är kommunens största högstadieskola, vilket innebär en annan organisationstyp än exempelvis Lundskolan som omfattar årskurs F-5. De olika skolorna kan belysa varierande typer av utmaningar och behov, vilket är skälet till att just dessa ingår i utredningen.

3.2.1. Ökad lärartäthet

Det är svårt att hitta andra professioner som kan axla läraryrket, menar representanterna för Lundskolan och Viksjöskolan. De flesta arbetsuppgifter som lärare idag har är undervisningsrelaterade och viktiga för kunskapsuppdraget. Det är av den anledningen svårt att tänka sig att någon annan funktion skulle kunna ta över vissa uppgifter och att det skulle innebära en påtaglig avlastning. Därför efterfrågas i första hand en ökad lärartäthet för att komma tillrätta med arbetsbelastningen och samtidigt kunna öka måluppfyllelsen.

3.2.2. Skolororganisation

Lundskolans och Viksjöskolans rektorer lyfter fram skolororganisationen som en viktig beståndsdel för att skapa en bra arbetssituation för lärare. Organisationen på Lundskolan består i dagsläget av tre- respektive fyralärarsystem, vilket beskrivs fungera väl. I praktiken innebär detta tre lärare på två klasser i de lägre årskurserna och fyra lärare på tre klasser i de äldre årskurserna. Skolledningen på Viksjöskolan uppfattar tvålärarsystem som optimalt.

Organisationen bestående av lärarteam avlastar lärare på ett flertal sätt. Exempelvis då fler lärare i team minskar sårbarheten vid frånvaro och eftersom samplanering, professionsutveckling samt kollegialt utbyte möjliggörs i ökad utsträckning. Dessutom möter lärarna elever och föräldrar som ett team, vilket kan kännas tryggt och därmed minska press.

Det är vidare viktigt att arbeta för en stabil personalgrupp för att främja en bra arbetsmiljö för lärare och elever, vilket två- eller trelärarsystem anses bidra till. En hög personalomsättning försvagar upparbetade strukturer och minskar möjligheten till stabila relationer mellan elever, föräldrar och personal. Detta ökar risken för konflikter och leder lätt till merarbete för personalen på en skola.

3.2.3. Fler elevassistenter

Inkluderingsuppdraget uppges vara belastande för lärare. Detta eftersom fler konflikter beskrivs uppstå och då det blir svårare att individualisera undervisningen efter den variation av behov som finns bland eleverna. Därför borde det enligt lärarna på Lundskolan finnas en mer generös hållning till att bevilja tilläggsbelopp. En del elever som har särskilda behov behöver en vuxen vid sin sida och behöver kunna gå undan, delvis som en del i att förebygga konflikter men också för sitt eget mående och kunskapsutveckling. Fler elevassistenter med rätt kompetens kring dessa elever skulle därför avlasta. Alternativt borde särskilda undervisningsgrupper finnas i större utsträckning på skolorna, anser Lundskolans lärare som intervjuats.

I övrigt förespråkar de vidtalade på Lundskolan att fler kompetenser som finns inom Järfälla barn- och elevhälsa (JBE) läggs ut på skolorna så att elevhälsans kompetenser såsom speciallärare och specialpedagoger finns tillgängliga på skolorna nära eleverna. Ofta krävs långsiktighet i arbetet och en relation till eleverna för att dessa ty-

per av kompetenser ska kunna användas på bästa sätt och gagna eleverna, lärarna och skolorna, menar skolledningen. På Viksjöskolan finns liknande resonemang. Det betonas dock att det finns positiva aspekter med en centraliserad elevhälsa, men att det inte är säkert att alla resurser som riktas mot JBE används optimalt.

3.2.4. Socialpedagoger och mentorskap

På skolorna tillämpas ett så kallat ”mentorskap” som innebär att varje elev har en mentor. Mentorn, som i de allra flesta fall i dagsläget är en lärare, har ansvar att skapa trygghet och motivera eleverna. I uppgiften ligger även att reda ut konflikter och ha kontakt med föräldrar. I en del andra kommuner ligger mentorskapet över eleverna på någon annan än läraren. Syftet är just att se till att läraren kan hålla fokus på undervisningen.

Lärarna som har intervjuats på Lundskolan menar att det är framförallt konflikthanteringen som tar mycket tid i anspråk och ”stjäl” tid från undervisningsrelaterade uppgifter. De vidtalade lockas dock inte av idén att mentorskapet ligger på någon annan än läraren. De menar att det krävs en relation till eleverna för att mentorskapet ska kunna fungera. Om en relation saknas eller är för svag kan eleverna istället uppleva otrygghet, vilket inte heller är bra. Att mentorskapet ligger på en annan funktion än läraren anses inte lämpa sig för låg- och mellanstadiet, eftersom de yngre eleverna i större utsträckning behöver omsorg och stabila vuxenrelationer.

Representanter från Viksjöskolan menar att socialpedagoger kan vara intressanta i detta sammanhang eftersom de kan lämpa sig väl för att stötta i mentorskapet. En socialpedagog per arbetslag skulle enligt Viksjöskolans representanter vara ett bra stöd.

3.2.5. Kringpersonal och lärarassistenter

Även om de vidtalade menar att det är andra uppgifter som är mest tids- och energi-krävande och att vikten av fler kompetenta lärare betonas, framkommer att olika kategorier av kringpersonal skulle kunna bidra till avlastning. Exempelvis lärarassistenter anges kunna ta över uppgifter såsom:

- Frånvarorapportering
- Resultatregistrering
- Vikarieplanering
- Kopiering
- Viss dokumentation
- Visst stöd i klassrummet, exempelvis att möjliggöra mindre grupper
- Kunna stötta i mentorskapet

Möjliga uppgifter lärarassistenter skulle kunna bistå med beror på vilken kompetens den specifika lärarassistenten har. Det är viktigt att lärarassistenterna är kompetenta till de uppgifter de tillskrivs. Om flertalet lärarassistenter anställs, kan det vara bra om kommunen erbjuder en introduktionsutbildning i ledarskap och om hur den svenska skolan fungerar, anser de vidtalade på Viksjöskolan.

Lärarassistenter skulle förutom att göra praktiska saker på skolan även kunna avlasta fritidshemspersonal som då i större utsträckning kan samarbeta med lärarna i klassrummen, anger de vidtalade på Lundskolan. Om det finns fler vuxna på plats förebyggs dessutom uppkomsten av konflikter och lärare kan istället ha fokus på undervisningsrelaterade uppgifter.

Övrig kringpersonal kan vara personal som hjälper till med andra typer av praktiska. Lundskolan har exempelvis tre pensionärer anställda som hjälper till som bland annat rastvakter. Det finns också tre så kallade "extratjänster" på skolan. Dessa tjänster består av en vaktmästare som är tillgänglig för praktiska uppgifter och är mycket uppskattad bland lärarna. Det finns även två skolsamverkare som arbetar på fritidsklubben. Dessa tjänster är ett resultat från integrationsprojekt och arbetsmarknadsåtgärder. De är kostnadsfria för skolan och mycket uppskattade. För dessa typer av kringfunktioner anses ingen särskild kompetens behövas. Snarare anses den personliga lämpligheten att arbeta med barn och ungdomar vara det absolut viktigaste.

3.3. Synpunkter från fackliga representanter

Hur lärare skulle kunna avlastas har också diskuterats med fackliga representanter. I diskussionen lyftes en rad möjliga åtgärder, till exempel att anställa socialpedagoger och lärarassistenter. De fackliga representanterna underströk dock vikten av att eventuella lärarassistenter måste vara kvalificerade för att arbeta i skolan, annars riskerar personalförstärkningen att bli kontraproduktiv. Även de fackliga representanterna framhöll den personliga läggningen som betydelsefull.

Perspektivet om ordning och studiero betonades också. Om skolmiljön präglas av ordning och studiero, behöver lärare inte lösa konflikter och dylikt utan kan lägga mer fokus på sitt pedagogiska uppdrag. Under diskussionen lyftes tanken om att överlåta mentorskapet från läraren. Genom att lägga denna uppgift på en annan resurs inom skolans personalgrupp, till exempel kuratorer, skulle tid kunna frigöras för lärarna. Dock menade de vidtalade att det finns många lärare som vill ha kvar denna uppgift. Elevarbetet ger en närhet till eleverna vilket uppfattas vara en positiv och meningsskapande del av läraryrket.

De fackliga representanterna var överens om att olika skolor bör pröva olika vägar och sätt för att skapa avlastning för lärare. Det bedömdes inte finnas en väg som passar alla, utan rektorn på skolan måste tillsammans med sin personal arbeta utifrån de egna förutsättningarna för att möjliggöra att lärarna i så stor utsträckning som möjligt kan lägga sin tid på undervisning.

3.3.1. Lärarförbundets undersökning

Lärarförbundet frågade år 2016 sina medlemmar vilken typ av avlastning de helst skulle vilja ha. Nästan 130 personer svarade på frågan "Vad vill du helst ha avlastning med?" och lärarnas svar lyfter upp rastvakter, konflikthantering, administrativa uppgifter samt att ordna vikarier. Flera lärare vill också se ett starkare stöd kring elevhälsa och mentorskap. Lärarförbundet listar följande förslag på administrativa uppgifter som kan skötas av andra än lärare:

- Frånvarorapportering
- Informationsmaterial till vårdnadshavare
- Inrapportering av nationella prov och andra resultat
- Bokning av utvecklingssamtal och kallelser till andra möten
- Ta fram och beställa lektionsmaterial och läromedel
- Praktiska göromål kring friluftsdagar, föräldramöten och studiebesök⁹

⁹ <https://www.lararforbundet.se/artiklar/behovet-av-avlastning-for-larare-ar-stort>

3.4. Åtgärder i andra kommuner

3.4.1. Fagersta kommun

I Fagersta försöker man renodla lärarnas jobb och minska arbetsbördan genom att investera i så kallade studiepedagoger. Studiepedagogerna ska arbeta nära elevhälsan och ska skapa trygghet och motivation bland eleverna. På detta sätt frigörs lärare från mentorsrollen som då kan fokusera mer på undervisningen och göra den mer kvalitativ. För att finansiera studiepedagogerna har ett par lärartjänster dragits in och klasserna har gjorts större. De omfattar i snitt numera 23 elever.¹⁰

3.4.2. Malmö stad

Malmö stad använder sig av så kallade elevkoordinatorer och lärarassistenter för att lätta på lärarnas arbetsbördor. Elevkoordinatorerna ska vid sidan av lärarna arbeta mot eleverna till exempel genom att ta över lärarnas uppgift som mentorer, vara en brygga till elevhälsan, arbeta med kränkingsanmälningar och sköta kontakter med föräldrar och vårdnadshavare. Lärarassistenternas uppgifter kan handla om att vara rastvakter, hantera frånvarorapportering och administrativa uppdrag. Vad gäller elevkoordinationerna finns krav på högskoleexamen inom exempelvis pedagogik eller beteendevetenskap. Lärarassistenterna ska ha fullföljt gymnasiet.¹¹

3.4.3. Håbo kommun

I Håbo kommun har en av de kommunala skolorna anställt två lärarassistenter med hjälp av arbetsförmedlingen (AF). AF gav förslag på personer i deras register som ansågs lämpade att arbeta som lärarassistenter. Det fanns ingen uttalad kravprofil, förutom vikten av rätt personlighet för att arbeta i en skolmiljö.

De båda lärarassistenternas uppgifter varierar utifrån personernas bakgrund. Den ena var tidigare IT-konsult och kan avlasta inom IKT-området. Den andra har bakgrund som förskollärare och erfarenhet av kontorsarbete. Det som lärarassistenterna gör generellt är:

- Kopiering
- Sätta samman undervisningsmaterial utifrån lärarnas instruktioner
- Genomföra och följa upp beställningar till arbetslagen
- Rätta tester och prov som har mer binära svarsalternativ och som läraren sedan analyserar
- Föra in statistik efter exempelvis nationella prov
- Sköta närvarohanteringen

De utvärderingar som skolan hittills har gjort visar på att lärarna avlastas administrativt och att det i sin tur leder till att lärarna i större utsträckning individanpassar undervisningen och att planeringarna blir bättre, enligt rektorn. Inledningsvis har AF finansierat en del av tjänsterna eftersom det från deras sida är en arbetsmarknadsåtgärd. Skolan står dock för hela kostnaden när AF drar tillbaka sin finansiering.

¹⁰ <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/nya-yrkesgrupper-in-i-skolans-varld>

¹¹ <http://laramastidning.se/nya-tjanster-ska-avlasta-malms-larare/>

4. ANALYS

Avlastning för lärare är viktigt ur en rad olika perspektiv. Givetvis handlar det om måluppfyllelse, men det är också av vikt sett utifrån perspektivet om personalförsörjning. Det är ineffektivt att lärare ägnar sig åt arbetsuppgifter som inte har direkt med elevers lärande att göra, samtidigt som det råder brist på behöriga lärare. Därför skulle andra yrkeskategorier kunna göra nytta i skolan och avlasta lärarna vars kompetens i större utsträckning kan användas till elevernas kunskapsutveckling. Dessutom kan en sund arbetsmiljö främjas för lärare, vilket är en viktig faktor för läraryrkets reproduktion samt för en huvudman att behålla och attrahera personal.

4.1. Flerlärarsystem

Lärare och rektorer som har vidtalats i denna utredning lyfter flerlärarsystem som eftersträvansvärd. Flerlärarsystemet innebär att flera lärare tillsammans ansvarar för gemensamma klasser och att lärarna delar på mentorskapet över eleverna. Systemet medför en rad fördelar, till exempel att sårbarheten vid frånvaro minskar, möjligheten till kollegialt lärande ökar och möjligheten till samplanering ökar. På så sätt kan lärarnas arbetsförhållanden och arbetsbelastning förbättras och måluppfyllelsen kan öka.

Även om fler lärare sannolikt är den personalförstärkning som skulle bidra till mest avlastning för befintliga lärare, medför det svåra rekryteringsläget att huvudmän måste tänka nytt kring personalförsörjningen till skolan. Lärarassistenter bör kunna rekryteras betydligt enklare än behöriga lärare och kan av det skälet anses intressanta. Huruvida socialpedagoger är lättare att rekrytera än exempelvis lärare förefaller vara mer osäkert.

4.2. Socialpedagoger och lärarassistenter

En konkret del av uppdraget som denna utredning utgår från, handlar om att undersöka i vilken mån införandet av yrkeskategorierna socialpedagog och lärarassistent kan bidra till högre måluppfyllelse i Järfällas grundskolor. Det enkla svaret är att dessa yrkeskategorier skulle kunna bidra till högre måluppfyllelse i skolan genom att bidra till avlastning. Lärarassistenten kan till exempel ta hand om praktiska saker som kopiering, blankett- och informationshantering, frånvarorapportering, ta hand om elever som går ut i korridoren och inte kommer tillbaka till lektionen och fungera som ett stöd åt eleverna i klassrummet med mera. Socialpedagoger kan bidra till studiero, ökad elevnärvaro samt stärka det förebyggande arbetet mot mobbning och kränkningar såväl som att hålla samtal med elever eller vårdnadshavare när konflikter uppstått. Socialpedagogerna skulle även kunna avlasta lärarna genom att ge stöd i mentorskapet.

Det är dock inte givet att just dessa yrkeskategorier såsom lärarassistenter eller socialpedagoger är tillämpbara som en generell insats på skolorna. Andra typer av personalkategorier kan eventuellt ha lika stor eller större inverkan på måluppfyllelsen. Till exempel har önskemålet om fler elevassistenter lyfts i denna utredning.

Det bör istället antas att vilka åtgärder som är relevanta för att skapa avlastning skiljer sig åt från skola till skola, då det är de individuella förutsättningarna som präglar behoven. Socialpedagoger kan behövas i den ena verksamheten, men kanske inte i

den andra. Därför bör rektorns roll att styra den inre organisationen betonas. Rektorn har kunskap att avgöra vilken typ av kompetens och personalkategori som behövs i verksamheten för att på bästa sätt skapa förutsättningar för lärarna att bedriva kvalitativ undervisning.

4.3. Avlastning genom att förebygga konflikter

Utredningen visar att det finns områden där lärare skulle kunna avlastas. Dels handlar det om administrativa uppgifter, vilket styrks av uppgifter från bland annat Skolkommisionen, representanter från Lundskolan och Viksjöskolan samt fackliga ombud. Konflikthantering är också ett område som nämns återkommande i diskussionen. Konflikthanteringen beskrivs vara tidskrävande, men det kan även vara så att det är energikrävande och mest påfrestande för arbetsmiljön. I ett flertal utredningar som gjorts de senaste åren har detta perspektiv uppmärkammats, senast i utredningen *Uppföljning av strukturen kring barn och elever i behov av särskilt stöd*¹².

Att komma tillrätta med konflikter och skapa en bättre studiemiljö både i klassrummet och på raster och fritidshemmet, kräver åtgärder från flera håll. En ökad vuxen närvaro kan vara en grundförutsättning om en reell skillnad ska uppnås. Representanter från Lundskolan som hörts menar att det i detta sammanhang inte nödvändigtvis krävs personal med pedagogisk högskoleutbildning, utan en personlighet som lämpar sig för ett arbete med barn- och ungdomar är viktigare. Dessutom betonas kontinuitet och stabilitet bland personalen som arbetar i skolan.

Graden av konflikter i en skola är ofta sammankopplad med hur väl skolan lyckas arbeta med inkludering och särskilt stöd. Det finns en rad olika skäl till varför vissa skolor lyckas bättre än andra när det kommer till detta. Det kan handla om kompetens bland personalen, hur man har valt att organisera sig, socioekonomiskt upptagningsområde, antal elever i behov av särskilt stöd et cetera. Genom samtal med lärare i denna utredning och i andra utredningar¹³, uppmärksammas ett önskemål om att fler elever med omfattande behov av särskilt stöd ska kunna beviljas tilläggsbelopp som kan finansiera elevassistenter. Oavsett om lösningen till fler elevassistenter är en mer generös hållning vad gäller tilläggsbelopp eller om en större andel av grundpengen bör riktas mot elever i behov av särskilt stöd, så skulle troligen fler elevassistenter ha betydelse för lärarnas arbetssituation och på så vis sannolikt vara gynnsam för den generella måluppfyllelsen.

4.4. Finansiering

Det är inte rimligt att begära att en rektor ska avlasta lärare genom personalförstärkningar utan att en diskussion om resurser förs. Skolorna har sin budgetram att förhålla sig till och personalförstärkningar kostar. Frågan om hur Järfälla kommun kan finansiera avlastning för lärare är således relevant att ställa.

Som påvisats tidigare i utredningen har Fagersta kommun dragit in på lärartjänster för att finansiera studiepedagoger, vilka tar över mentorskapet och ska verka för studiero. Att minska lärartätheten riskerar att ha negativ effekt på måluppfyllelsen och ses därför inte som aktuellt för Järfällas del. I Håbo kommun har AF inledningsvis

¹² Se *Uppföljning av strukturen kring barn och elever i behov av särskilt stöd*, Dnr Bun 2017/328

¹³ Ibid.

finansierat två läraradministratörstjänster som en arbetsmarknadsåtgärd. Skolan står dock för hela kostnaden när AF drar tillbaka sin finansiering. Detta tillvägagångssätt anses vara mer intressant, men den långsiktigt hållbara finansieringen återstår att lösa.

Om inga yttre resursförstärkningar tillkommer återstår omfördelning av befintliga resurser. Kompetenser som finns tillgängliga inom barn- och ungdomsförvaltningen ska nyttjas på bästa sätt och det har lyfts tankar om huruvida en centraliserad elevhälsa är det mest gynnsamma. Utan tvekan finns ett behov av en stark elevhälsa. Frågan är däremot hur tillgängliga kompetenser kan användas optimalt, så att de kommer elever till del i så stor utsträckning som möjligt.

I dagsläget finns personal med specialpedagogisk kompetens inom exempelvis dyslexi, lär- och skrivsvårigheter, matematik och socialt arbete på JBE. En del av personalen som är anställd på JBE, till exempel specialpedagoger, psykologer och kuratorer, ingår i skolornas elevhälsoteam och tillbringar därför en del av sin arbetstid på skolorna. Inom JBE finns även specialpedagogiskt stöd dit skolorna kan vända sig om de behöver råd, vägledning och stöd i särskilda elevärenden som har koppling till särskilt stöd. På så vis kan specialpedagogisk kompetens ”sippra” ner i organisationen och nå lärarteam på skolorna. Övriga fördelar med en central elevhälsa är att det möjliggör för kollegialt lärande inom nämnda yrkeskategorier samt att det kan ge stordriftsfördelar och underlätta vid rekrytering.

Men en samlad elevhälsa kan även innebära att tillgängligheten vad gäller specialpedagogisk kompetens på skolorna blir lidande, då en del av arbetstiden är förlagd utanför skolan. Möjligheten till informella möten mellan lärare och specialpedagogisk kompetens begränsas och kommunikationen måste framför allt ske inom den formella samverkan som sker inom elevhälsoteamens mötesstrukturer. Genom en mer decentraliserad elevhälsa som i större utsträckning finns närvarande och integrerad på skolorna, kan eventuellt den specialpedagogiska kompetensen göras mer tillgänglig och komma skolpersonal och elever till del på ett effektivare sätt.

Kring denna fråga finns inget givet svar, men utifrån ekvationen om att avlastning för lärare leder till högre måluppfyllelse, finns det skäl att fundera över om resurserna används mest effektivt genom en centraliserad elevhälsa.

5. SLUTSATSER OCH FÖRSLAG

I denna utredning har fokus legat på hur lärare kan få mer tid till undervisning för att på så vis möjliggöra högre måluppfyllelse. I utredningen framkommer att det finns möjliga sätt att avlasta lärare. Det finns en rad administrativa uppgifter och andra kringuppgifter som så kallade lärarassistenter skulle kunna utföra. Socialpedagoger skulle kunna ge stöd i mentorskapet och bidra till ökad studiero och stöd i konflikt-hantering. Utredningen pekar även på en efterfrågan på fler elevassistenter som med rätt kompetens kan stödja elever i behov av särskilt stöd. Detta kan avlasta läraren både i undervisningssituationer och vad gäller konflikt-hantering. Skolverket lyfter även kollegial samplanering och samverkan för en god tidsanvändning.

En ökad lärartäthet är den faktor som sannolikt har störst påverkan på avlastning för lära I övrigt bör det understrykas att det inte finns en särskild kompetens eller lösning som kan tillämpas generellt på skolorna för att uppnå avlastning. Snarare finns en variation av behov bland skolorna i Järfälla vilket leder till ett behov av verksam-hetsanpassade åtgärder. Vilken kompetens eller funktion som behövs bör avgöras av de individuella förutsättningarna på respektive skola. I vissa fall kan en socialpeda-gog behövas, i andra fall en lärarassistent och i ett tredje fall fler elevassistenter. En- ligt en del som vidtalas inom ramen för utredningen, tycks det som att det är en ökad vuxennärvaro i sig som efterfrågas. Utgångspunkten är då att en ökad vuxennärvaro skulle kunna skapa bättre förutsättningar för ordning och studiero, för ett sunt arbets- klimat och för inkludering. Samtliga av dessa områden påverkar lärarnas arbetsmiljö och förutsättningar att lägga tid på undervisningsrelaterade uppgifter.

Styrkedjan inom det svenska skolsystemet innebär att huvudmannen ska ge rektorn de förutsättningar som krävs för att skolan ska uppfylla de nationella målen. Rektorn har i sin tur ansvar för att skapa stödjande strukturer och väl fungerande rutiner som skapar goda arbetsvillkor för lärarna. Järfälla kommun som huvudman behöver där- med säkerställa att tillräckliga förutsättningar finns för skolorna i kommunen, vilket ofrånkomligen leder till en diskussion om resurser. Under våren kommer kommun- styrelsen göra en översyn av barn- och ungdomsförvaltningens resursutnyttjande, vilken förhoppningsvis kan ge nödvändig information om eventuella omprioritering- ar bör göras i syfte att finansiera personalförstärkningar.

Barn- och ungdomsförvaltningen anser att det är viktigt att uppnå avlastning för lä- rare utifrån perspektiven om måluppfyllelse och personalförsörjning. Därför föreslår förvaltningen att målsättningen om personalförstärkningar i skolan tas i beaktande i det kommande budgetarbetet.

6. LITTERATUR- OCH KÄLLFÖRTECKNING

Samling för skolan - Nationell strategi för kunskap och likvärdighet: slutbetänkande, SOU 2017:35 Skolkommissionen (2017)

Lärarnas yrkesvardag: en nationell kartläggning av grundskollärares tidsanvändning, Skolverket (2013)

Grundskollärares tidsanvändning, Rapport 417 Skolverket (2015)